

С. В. Кульчицький

Продзагони

ПРОДЗАГОНИ (Продовольчі загони) — озброєні команди, створені з робітників народним комісаріатом продовольства РСФРР на підставі декрету Всеросійського ЦВК від 27 травня 1918. Діяли разом із [комітетами бідноти](#), а у разі необхідності — з підрозділами Червоної армії як надзвичайні органи народного комісаріату продовольства РСФРР по заготівлі хліба в рамках декрету Всеросійського ЦВК «О предоставлении народному комиссару продовольствия чрезвычайных полномочий по борьбе с деревенской буржуазией, укрывающей хлебные запасы и спекулирующей ими» від 18 травня 1918. Декрет забороняв селянам виходити із власним зерном на вільний ринок і зобов'язував їх продавати хліб тільки державі. Фактично ж мова йшла не про продаж, а про здавання хліба, тому що державні розцінки багатократно поступалися ринковим цінам і не компенсували селянам витрат виробництва. Оскільки селяни не бажали визнавати за державою права на фактичну конфіскацію їхньої продукції, радянська влада доручила реалізацію декрету про хлібну монополію робітничим П. Торкаючись запровадження державної хлібної монополії, [В. Ленін](#) 27 червня 1918 у доповіді на конференції профспілок і фабрично-заводських комітетів роз'яснив, що всі надлишки хліба належать державі, а отже хліб, який не потрібен селянину для підтримання його сім'ї і худоби та для посіву, необхідно відбирати у руки держави. Таким чином мова йшла не про вказану в назві декрету міфічну «сільську буржуазію», а про «відбирання надлишків хліба», тому що держава оголосила їх своєю власністю. Організований у РСФРР влітку 1918 похід робітничих П. вважали надзвичайним заходом. Більшовики оголосили тоді власністю держави тільки «надлишки» хліба, не визначаючи їхніх кількісних характеристик. Однак незабаром наступ на село продовжився — 11 січня 1919 з'явився декрет Всеросійського ЦВК про хлібну і фуражну розкладку, що перетворив запроваджену декретом від 18 травня 1918 хлібну монополію з надзвичайного заходу на постійно діючу норму взаємовідносин між містом і селом. Визначаючи на Всеросійській нараді продовольчих працівників у січні 1919 різницю між [продподатком](#) (тобто відрахуванням завчасно встановленої кількості хліба державі) та *продрозверсткою*, заступник народного комісара продовольства РСФРР М. Брюханов пояснив, що влада вважає «надлишком» саму розверстку, подану на волость. Відповідний циркуляр від імені ЦК РКП(б) був надісланий на адресу всіх губернських комітетів партії. 1919—20 продрозверстку в Росії та Україні стягували вже не робітничі П., а

державний силовий апарат, хоча створювані з цієї метою команди нерідко склалися з робітників, які набули досвід роботи у П.

Рекомендована література

1. Кондуфор Ю. Укрепление союза рабочего класса и крестьянства на Украине в период гражданской войны (в ходе проведения продовольственной политики 1918—1920 гг.). 1964;
2. Кульчицький С. Комунізм в Україні: Перше десятиріччя (1919—1928). 1996 (обидві — Київ).

Бібліографічний опис:

Продзагони / С. В. Кульчицький // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2024. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-883428>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).